

УДК 339.137.2

Шапурова О.О.*кандидат економічних наук, доцент, директор
Мелітопольського промислово-економічного коледжу***МЕТОДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті розглянуто сучасні методи оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств. Основними ознаками їх класифікацій є: об'єкт оцінки, спосіб оцінки, форма представлення результату, деталізація результату, строк оцінки та порівняльна база. На основі аналізу та узагальнення систематизовані групи методів оцінки конкурентоспроможності та виділені основні їх риси. До основних методів оцінки конкурентоспроможності віднесено: кількісні, якісні, матричні, графічні, індексні, інтегральні, багатокomпонентні, стратегічні, поточні, методи порівняння. Запропоновано методика оцінки конкурентоспроможності на основі використання статистичного методу групування та бенчмаркінгу. Запропонована методика відповідає актуальним вимогам сьогодення. Об'єктом методики є ПАТ «Мелітопольський компресор». Обрані критерії: ресурсний потенціал, товарна продукція, мотивація праці та ефективність підприємства. Основні етапи методики конкурентоспроможності: формування критеріїв, присвоєння бальної оцінки, побудова графіку конкурентоспроможності. Таким чином в результаті аналізу сучасних тенденцій промислових підприємств було систематизовано методи оцінки конкурентоспроможності та запропонована удосконалена методика.

Ключові слова: конкурентоспроможність, групування, критерій, бенчмаркінг, прийняття рішень.

Шапурова Е.А. МЕТОДЫ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрены современные методы оценки конкурентоспособности промышленных предприятий. Основные признаки их классификации являются: объект оценки, способ оценки, форма представления результата, детализация результата, срок оценки и сравнительная база. На основе анализа и обобщения систематизированы группы методов оценки конкурентоспособности и выделены основные их черты. К основным методам оценки конкурентоспособности отнесены: количественные, качественные, матричные, графические, индексные, интегральные, многокомпонентные, стратегические, текущие, методы сравнения. Предложена методика оценки конкурентоспособности на основе использования статистического метода группировки и бенчмаркинга. Предложенная методика соответствует актуальным требованиям. Объектом методики является ОАО «Мелитопольский компрессор». Избранные критерии: ресурсный потенциал, товарная продукция, мотивация труда и эффективность предприятия. Основные этапы методики конкурентоспособности: формирование критериев, присвоение балльной оценки, построение графика конкурентоспособности. Таким образом, в результате анализа современных тенденций промышленных предприятий были систематизированы методы оценки конкурентоспособности и предложена усовершенствованная методика.

Ключевые слова: конкурентоспособность, группировка, критерий, бенчмаркинг, принятия решений.

Shapurova O.O. METHODS OF ESTIMATION OF COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

In the article are considered modern methods of estimation of competitiveness of industrial enterprises. The basic signs of their classifications are object of estimation, method of estimation, form of presentation of result, working out in detail of result, term of estimation and comparative base. On the basis of analysis and generalization, groups of methods of estimation of competitiveness are systemized and their basic lines are distinguished. To the basic methods of estimation of competitiveness it is possible to include: quantitative, quality, matrix, graphic, index, integral, multicomponent, strategic, current, methods of comparison. Methodology of estimation of competitiveness on the basis of the use of statistical method of grouping and benchmarking is offered. The methodology answers the actual requirements of present time. The object of methodology is STALEMATE the "Melitopol compressor". Select criteria: resource potential, commodity products, motivation of labour and efficiency of enterprise. The basic stages of methodology of competitiveness: forming of criteria, appropriation of ball estimation, construction of chart of competitiveness. Thus as a result of analysis of modern tendencies of industrial enterprises it was systematized methods of estimation of competitiveness and methodology which had been improved was offered.

Keywords: competitiveness, grouping, criterion, benchmarking, making decision.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання економіка в загальному сенсі має багатовимірний простір та обґрунтовані роками закони та закономірності. Еволюція економічних теорій та світових економік створює нові ринкові умови функціонування. Одним з найважливіших питань в цьому процесі є питання конкурентоспроможності. Саме конкурентні переваги є опорною системою ринкової економіки.

В межах конкурентного ринку підприємства змушені перманентно дбати про підвищення власної конкурентоспроможності, формування певних конкурентних переваг у відповідних просторово-часових умовах. Глобальні та інтеграційні тенденції висувають все більш жорсткі та комплексніші вимоги до підприємств різних видів економічної діяльності, що зумовлює посилення конкуренції на національних та міжнародних ринках.

В умовах, які склалися підприємства повинні всебічно використовувати інформаційні потоки (первинну та вторинну інформацію) для всебічної оцінки та прийняття рішень. Вдала оцінка конкурентів дає

можливість промислового підприємству формувати стратегічно виважені конкурентні переваги та отримувати позитивний фінансовий результат для розширеного відтворення.

Тому актуальними питаннями сучасності є вивчення сучасних методик оцінки конкурентоспроможності та їх постійне удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств були запропоновані наступними науковцями: О. Амосов, Р. Горбенко, О. Дубенко, І. Завсєгдашня, О. Кендюхов, І. Кирчата, О. Кузьмін, Т. Марчук, О. Сомова, О. Чернишова, О. Шкуратов.

О. Амосовим розроблено комплекс методів оцінки і управління потенціалом конкурентоспроможністю підприємства. О. Шкуратов запропонував методика оцінки конкурентного потенціалу лісогосподарського підприємства. О. Кузьмін систематизував методи аналізу конкурентоспроможності. О. Кендюхов розглянув методика оцінки конкурентоспроможності на основі багатокритеріального методу. О. Сомовой запропонований інтеграційний підхід

до оцінки конкурентоспроможності машинобудівного підприємства. О. Дубенко розроблено методичні положення виміру і оцінки конкурентоспроможності підприємств плодоовочевої консервної промисловості України. Т. Марчук визначила модель обчислення показника рівня конкурентоздатності будівельного підприємства. І. Завсегдашней запропоновано показник ринкової конкурентної позиції гірничо-збагачувального підприємства. І. Кирчатой удосконалено методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства та запропоновано інтегральний показник, заснований на оцінці рівня його конкурентного потенціалу та конкурентної стійкості. О. Чернишова розробила процедуру кількісної оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств на основі використання багатовимірних статистичних методів в умовах браку внутрішньої інформації про господарську діяльність підприємств промисловості. Р. Горбенко розроблено процедуру оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств як латентного показника на основі використання багатовимірних статистичних методів аналізу частинних ознак конкурентоздатності.

Постановка завдання. Завдання статті полягає у систематизації та розкритті сутності основних методів оцінки конкурентоспроможності промислового підприємства, а також формування власної методики оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною проблемою, яка постає перед промисловими підприємствами відсутність єдиного концептуального підходу до оцінки конкурентоспроможності.

Існують багато напрямів, підходів, методик оцінки, які мають свою специфіку та відповідні критерії.

На думку Р. Жовновач існують сім методів оцінки конкурентоспроможності підприємства: методи, засновані на аналізі порівняльних переваг; методи, що базуються на теорії рівноваги фірми і галузі; методи, побудовані на основі теорії ефективної конкуренції; методи, засновані на теорії якості товару; матричні методи оцінки конкурентоспроможності; комплексні методи (в тому числі інтегральні); метод, заснований на теорії мультиплікатора [3, с. 108].

Професор О. Кузьмін розглядає більш розширений перелік методів, які систематизуються відповідно до визначених ознак.

Відповідно до його класифікації всі методи поділяються: за формою представлення: графічні, матричні, табличні, розрахункові; за рівнем охоплення всіх складових: елементні, часткові, комплексні; за порівняльною базою: методи порівняння з конкурентами, методи порівняння з еталоном; за характером оцінювання: динамічні та статичні; за інформаційним забезпеченням: методи використання кількісної інформації, методи використання якісної інформації, комбіновані; за глибиною оцінювання: методи експрес – оцінювання, методи фундаментального оцінювання; за суб'єктами оцінювання: методи самодіагностики, методи зовнішньої діагностики; за базою оцінювання: методи оцінювання від досягнутого, методи оцінювання потенціалу; за деталізацією результатів: багатокомпонентні та інтегральні [5, с. 162].

А. Левицька пропонує свою класифікацію методів оцінки конкурентоспроможності: за способом оцінки (якісні та кількісні); за формою представлення результату (матричні, графічні, індексні); за ступенем врахування аспектів функціонування підприємства (спеціальні та комплексні); за можливістю прийняття стратегічних рішень (поточні, стра-

тегічні); за напрямом формування інформаційної бази (критеріальні та експертні); залежно від об'єкта оцінки (методи оцінки конкурентоспроможності персоналу, методи оцінки продукції, методи оцінки організації); залежно від конкретизації мети (визначення динаміки позицій у групі, визначення конкурентних переваг) [6, с. 156].

Автори С. Бондаренко та А. Невмержицька виділяють свої систематизовані методи оцінки конкурентоспроможності: матричні методи, метод переваг, метод інтегральної оцінки, структурні та функціональні методи, метод профілів, бальна оцінка [1, с. 2].

На нашу думку необхідно наступним чином систематизувати методи оцінки конкурентоспроможності: відповідно до об'єкта оцінки: методи оцінки підприємства, методи оцінки конкурентних переваг, методи оцінки конкурентоспроможності продукції, методи оцінки конкурентоспроможності персоналу; за способом оцінки: кількісні (математичні) та експертні (якісні), або об'єктивні та суб'єктивні; за формою представлення результату (матричні, графічні, індексні (коефіцієнтні; процентні); за деталізацією результатів: багатокомпонентні та інтегральні; за строком оцінки: стратегічні та поточні; за порівняльною базою: методи порівняння з конкурентами, методи порівняння з еталоном.

В запропонованій класифікації методів оцінки конкурентоспроможності кожен має відповідні позитивні риси та недоліки.

Кількісні методи використовують різноманітний математичний апарат, але не мають графічного об'рунтування та представлення. Експертні методи є якісними та доступними, але мають долю суб'єктивізму. Загальний недолік графічних методів є те, що вони не забезпечують необхідного системного погляду на конкурентоспроможність, не враховують різну вагу факторів конкурентоспроможності. Найбільш значимим та визнаним методом у дослідженнях науковців є інтегральний метод, який дозволяє охопити весь перелік факторів (компонент).

Кожен автор при побудові власної методики використовує різноманітність методів та моделей.

Зокрема в роботі О. Сомової при розробці власної методики оцінки конкурентоспроможності використовувався кількісний метод. Дослідження О. Сомової показало, що рівень конкурентоспроможності у короткостроковому періоді може вимірюватися прибутком та рентабельністю, у довгостроковому – чистою поточною вартістю та індексом доходності [8].

Т. Марчук для оцінки конкурентоспроможності використовує теж кількісний метод. Результатом її праці є коефіцієнт, побудований з урахуванням вагомості 20 факторів [7].

О. Дубенко використала при розробці методики оцінки конкурентного потенціалу інтегральний метод [2].

Відповідно до її запропонованої методики конкурентний потенціал складається з часткових потенціалів: виробничого, інноваційного, фінансового та маркетингового. Всі потенціали формують загальний інтегрований конкурентний потенціал.

І. Кирчатой використовує розширений список потенціалів. Крім виробничого, інноваційного, фінансового та маркетингового, розширений список включає інформаційний, трудовий та управлінський потенціали [5].

Гармонійне поєднання кількісних статистичних та експертних методів для оцінки конкурентоспроможності розглянуто та об'рунтовано О. Шкуратовим [10, с. 310].

Модель оцінки конкурентоспроможності І. Завсегдашньої засновується на залежності конкурентоспроможності підприємства від конкурентоспроможності продукції та теж використовує експертний та кількісний метод [4].

О. Чернишовою оцінено конкурентоспроможність підприємства за допомогою сукупності багатовимірних статистичних методів: канонічний аналіз, таксономія об'єктів в її класичному та модифікованому варіантах, кластерний та дискримінантний аналіз об'єктів [9].

На нашу думку процес оцінки конкурентоспроможності повинен враховувати не тільки кількісні та експертні методи, він повинен бути більш ширшим та системним.

Запропонована методика оцінки конкурентоспроможності враховує статистичні методи для рангування (присвоєння балу) та графічну частину бенчмаркінгу.

На першому етапі необхідно визначитись з основними конкурентами розглядаемого промислового підприємства та індикаторами (критеріями оцінки). На другому етапі використовуючи статистичний метод групування присвоїти бальну оцінку кожному підприємству за відповідним критерієм. На третьому етапі використовуючи графічну частину бенчмаркінгу побудувати графік конкурентоспроможності промислового підприємства.

Розглянемо методику оцінки конкурентоспроможності на умовному прикладі.

Об'єкт дослідження підприємство ПАТ «Мелітопольський компресор». Промислове підприємство має чотирьох умовних конкурентів: ПАТ «А», ПАТ «Б», ПАТ «С», ПАТ «Д».

Основними індикаторами оберемо: ресурсний потенціал (сума основних, оборотних коштів та заробітної плати), товарну продукцію (дохід від реаліза-

ції), мотивацію праці (заробітна плата), ефективність виробництва (показник рентабельності). Індикатори обираються відповідно до вимог дослідника та впливу відповідних значимих факторів. Індикатори промислових підприємств наведено в табл. 1.

Починаючи розрахунок необхідно оцінити кожен критерій за десятибальною шкалою. Для цього розбі'ємо кожен індикатор на 10 груп, виходячи з максимального і мінімального показника.

Інтервал:

- ресурсний потенціал $(589194,6 - 43249) / 10 = 54594,6$
- товарна продукція $(602576,76 - 47196) / 10 = 55538,1$
- мотивація $(8217 - 1314) / 10 = 690,3$
- ефективність $(4,8 - (-3,4)) / 10 = 0,82$

Розподіл підприємств за групами та присвоєння їм балів наведено в табл. 2.

На основі бальної оцінки побудуємо графічний профіль (рис. 1).

Відповідно до проведеного розрахунку та графічного профілю можна зробити висновок, що за ресурсним потенціалом та обсягом реалізації продукції, мотивацією ПАТ «Мелком» значно відстає від підприємств.

Але за показником ефективності ПАТ «Мелком» має значно вищий бал ніж інші компресоробудівні підприємства.

А це свідчить про те, що підприємство має значно нижчу собівартість продукції і може грати на різниці цін і нарощувати обсяги реалізації.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті проведеного аналізу та систематизації методів оцінки конкурентоспроможності запропоновано власну класифікацію. Основними ознаками класифікації є: об'єкт оцінки, спосіб оцінки, форма представлення результату, деталізація результату, строк оцінки та порівняльна база. Розроблена нова методика оцінки

Таблиця 1

Індикатори (критерії) промислових підприємств

Індикатори (критерії)	ПАТ «А»	ПАТ «Б»	ПАТ «С»	ПАТ «Д»	ПАТ «Мелком»
Ресурсний потенціал, т. грн	589194,6	62460	117108	93996	43249
Товарна продукція, т. грн	602576,76	47196	155853	290282	52030
Мотивація праці (середньомісячна заробітна плата), грн	4743,78	4479,5	8217	1314	1439
Ефективність виробництва (рентабельність виробництва, %)	4,8	-3,4	1,1	1,0	2,67

Таблиця 2

Розподіл підприємств за групами та присвоєння балу

Індикатори (критерії)	Інтервал групи	Присвоєний бал	Підприємство, яке входить в групу
Ресурсний потенціал			
група 1	43249-97843,6	1	ПАТ «Мелком», ПАТ «Д», ПАТ «Б»
група 2	97843,6-152438,2	2	ПАТ «С»
група 10	...- 589194,6	10	ПАТ «А»
Товарна продукція			
група 1	47196 -102734,1	1	ПАТ «Мелком»; ПАТ «Б»
група 2	102734,1 - 158272,2	2	ПАТ «С»
група 4	213810,3 - 269348,4	4	ПАТ «Д»
група 10	...- 602576,76	10	ПАТ «А»
Мотивація праці (середньомісячна заробітна плата)			
група 1	1314 - 2004,3	1	ПАТ «Д»; ПАТ «Мелком»
група 5	4075,2-4765,5	5	ПАТ «А»; ПАТ «Б»
група 10	...-8217	10	ПАТ «С»
Ефективність виробництва (рентабельність активів, %)			
група 1	-3,4- -2,58	1	ПАТ «Б»
група 6	0,7-1,52	6	ПАТ «С»; ПАТ «Д»
група 8	2,34-3,16	8	ПАТ «Мелком»
група 10	2-2,6	10	ПАТ «А»

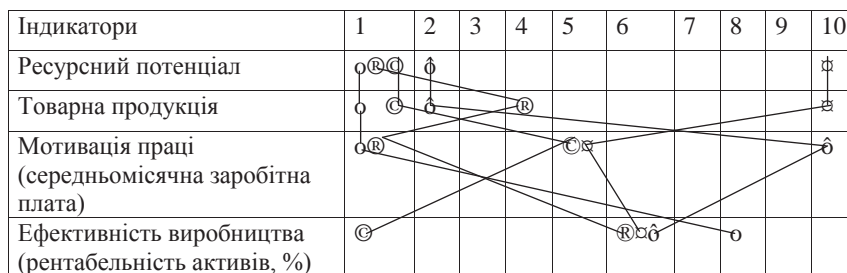

Рис. 1. Графічний профіль методики оцінки конкурентоспроможності промислового підприємства

конкурентоспроможності промислового підприємства. Запропонована методика відповідає наступним вимогам: немає суб'єктивної оцінки; може включати значну кількість критеріїв; інформація, на якій базується розрахунок, знаходиться у фінансовій звітності, яка є доступною; розроблена методика статистично обґрунтована; кінцеві результати наглядно представлені у графічному профілі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаренко С.М. Оцінка конкурентоспроможності підприємства / С.М. Бондаренко, А.А. Невмержицька // Технології та дизайн. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/td_2014_2_15.
2. Дубенко О.О. Вимір і оцінка конкурентоспроможності підприємств плодовоовочевої консервної промисловості: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.07.01 / О.О. Дубенко; НАН України. Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. О., 2005. 19 с.
3. Жовновач Р.І. Теоретико-методологічні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємств / Р.І. Жовновач. Кіровоград: КНТУ // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2011. С. 106–113.
4. Завсєгдашня І.В. Комплексна рейтингова оцінка конкурентоспроможності гірничо-збагачувальних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / І.В. Завсєгдашня; Криворізь. техн. ун-т. Кривий Ріг, 2009. 20 с.
5. Кирчата І.М. Оцінка конкурентного потенціалу в системі управління конкурентоспроможністю підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / І.М. Кирчата; Приазов. держ. техн. ун-т. Маріуполь, 2007. 20 с.
6. Кузьмін О.Є. Методи аналізування конкурентоспроможності підприємств / О.Є. Кузьмін, Л.І. Чернобай, О.П. Романко // Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Випуск 21.10. С. 159–166.
7. Левицька А.О. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства: вітчизняні та закордонні підходи до класифікації [Текст] / А.О. Левицька // Механізм регулювання економіки. 2013. № 4. С. 155–163.
8. Марчук Т.С. Економічна оцінка конкурентоздатності будівельних організацій: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Т.С. Марчук; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. К., 2010. 17 с.
9. Сомова О.Є. Вартісна оцінка рівня конкурентоспроможності підприємств машинобудування: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / О.Є. Сомова; ПВНЗ Європ. ун-т. К., 2008. 19 с.
10. Чернишова О.Б. Оцінка конкурентоспроможності промислових підприємств (на прикладі підприємств кондитерської галузі харчової промисловості України): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / О.Б. Чернишова; Одес. держ. екон. ун-т. О., 2009. 21 с.
11. Шкуратов О.І. Оцінка конкурентного потенціалу лісогосподарських підприємств / О.І. Шкуратов // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2013. Вип. 23.03. С. 309–314.

Shapurova O.O.

Candidate of Economic Sciences, Director,
Melitopol Industrial and Economic College

METHODS OF ESTIMATION OF COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

In the present conditions enterprises must all-round use dataflows (primary and secondary information) for an all-round estimation and making decision. The successful estimation of competitors gives an opportunity to the industrial enterprise to form strategically self-weighted competitive advantages and to get a positive financial result for the extended recreation.

Therefore the pressing questions of contemporaneity are studying of modern methodologies of estimation of competitiveness and their permanent improvement.

In accordance with the looks of scientists, we systematized and formed methods of estimation of competitiveness: in accordance with the object of estimation: methods of estimation of enterprise, methods of estimation of competitive advantages, methods of estimation of competitiveness of products, methods of estimation of competitiveness of stuff; on the method of estimation: quantitative (mathematical) and expert (quality), or objective and subjective; on a presentation form of result (matrix, graphic, index (coefficient; percent)); after working out in details of results: multicomponent and integral; after the term of estimation: strategic and current; after a comparative base: methods of comparing to the competitors, methods of comparing to the standard.

Methodology of estimation of competitiveness which is offered takes into account statistical methods for making grades and graphic part of benchmarking.

On the first stage it is necessary to be determined with the basic competitors of certain industrial enterprise and indicators (by the criteria of estimation). On the second stage, using the statistical method of grouping to appropriate a ball estimation to every enterprise on a corresponding criterion. On the third stage, using graphic part of benchmarking, we will build the chart of competitiveness of industrial enterprise.

Thus as a result of analysis of modern tendencies of industrial enterprises it was systematized methods of estimation of competitiveness and methodology which had been improved was offered.